

N e m z e t i
T Á R S A L K O D O

1 8 3 4

I-ső Félesztendő

írták

A Z O L V A S Ó K.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Hetenként kiadta

Az Erdélyi Híradó

S z e r k e z t e t é s e.

K O L O ' S V Á R O N

Nyomtatt. az Erdlyi Híradó intézet betűjivel.

1 8 3 4.

ERDELYI MUZEUM
KÖNYVTÁRA

F o g l a l a t j a

ezen Iső félesztendőben előforútt

D a r a b o k n a k . . .

(betü rend szerént)

	Lapok száma.
Andrádi cseppek	96 - 176.
Bairaktár mustapha érdemei a' török biro- dalomra nézve	371 - 378.
Bavária követek kamarájának munkálati rendje	355 - 360.
Birálói észrevételek 129 - 165. 259 - 269.	278 - 386.
” ” ”	291 - 298.
Bonapartének egy bundája	303 - 306.
Charáctert festő anekdoták 27 - 30. 95 - 96.	385 - 386.
Cochinai vizáradás	165 - 168.
Czékla czukkor gyár Csáki Gorbón	239 - 240.
Don Pedro alcántara 209 - 215. 225 - 239.	243 - 254.
Don Miguel	298 - 305, 307 - 413.
Én és nem én	370.
Erdély nemzeti pecsétjeiről észrevételek	254 - 258.
Erőstanulás	306.
Észrevétel a' Jelenkor Társalkodójának 95dik számjára	378 - 379.
Felelet a' szokásroli értekezésre	213 - 321.
Felelet dto dto. 323 - 335.	339 - 348.
Felelet a' budai színészeknek	352 - 354.
Földmivélés spanyolországban	202 - 204.
Frempung akimi király	100 - 109. 113 - 119.
Halgató akadémia	380 - 381.
Harem	71 - 79.
Hauser Gáspár	33 - 48.
Két aurora	60 - 63.
Két oláhfalvi székelyficzkó beszélgetése	269 - 274.
Kereskedhetik é nemes ember?	124 - 128.
Klio	23 - 24.
Kontraband	361 - 367.

Korunk kívánatai	109 - 112.
Költőnős ajándék	321 - 322.
Költőnős kérdés	386.
Könyv bírálatokról	215 - 224.
Körner levele atyjához	79 - 80.
Levél töredék	48.
Levél töredék Gibraltárból	240 - 240.
Magyar. Székely és Szász nemzetek pe- csetjeik	287 - 290.
Mappa esinertetés	88 - 90.
Martinez de la Roza	119 - 124.
Majom vadászat	381 - 383.
Menyiben került Franciaországna a' restauratio	30 - 32.
Nagy testü törvénytudó, 's kisdéd prokátor	418.
Napoleon egykori szavai	63 - 64.
Néhány gondolat darabok az emberről	335 - 338.
Orvosi könyv czímje	402.
Örökösödés feletti per Rómában	199 - 202.
Párisi mulattató lapok	81 - 88.
Palmerston lord angol minister	204 - 208.
Potochi Ignác litvániai főmarsall	387 - 399.
Szabad gondolkozás idő szakai	173 - 175.
Sancrit per	90 - 92
Sátor adó	370.
Szelid Fejedelem	306.
Személyeket helyegző vonások	170 - 173.
Szent Hélénai naplókőfnyv	49 - 60. 65 - 71.
Szent Petersburg	348 - 352.
Szép nem postájához	97 - 100.
Szokás törvényes értelemben	1 - 23.
Spanyolország utazási töredék	403 - 418.
Történetek a' közönséges életből	168 - 170.
Tudatlanság és Fanatismus	399 - 402.
Tudós disznó pásztorné	175 - 176.
Új fény torony	367 - 369.
Újság olvasás Párisban	92 - 95.
Új vas út a' levegőben	383 - 385.
Jó deák	322.
Vég szó Klio perben	177 - 199.

Nemzeti Társalkodó

Januarius' 4-dik napján 1854.

A' szokásról törvényes értelemben.

Partout ou les lois s'affoiblissent en vieillissant, cela prouve qu'il n'y a plus de pouvoir législatif, et que l'état ne vit plus. Contr. Social.

Nemzeti Társalkodónk egyik igen dicséretes czélja a' lévén, hogy kis hazánk olvasni's már gondolkodni is kezdő fiai, a' köz figyelmet idő szerint foglalatoskodtató igazságok' esmeretére, a' szerény's kinek kinek vélekedését tiszteletben tartatni kívánó felvilágosítás útján juttassanak-el: e' jelen értekezés közlője meg van győződve a' felől, hogy mind a' Nemzeti Társalkodó mind annak olvasói előtt helyben hagyást nyerend azon probatétele, melynél fogva kis hazánk mostani körülményei között egy sokszor és többnyire hevesebb mint alapos vitatás alá jutott törvényes tárgy aránti észrevételeit, a' köz világosodás oltárára zsenge áldozatul kitenni hazafui szent kötelességének esmeri. — Azok kik ezen értekezés belsőjét és külsőjét unalmasnak's a' csinosabb társalkodás körébe talán nem illőnek véléndik, el ne felejtkezzenek arról, hogy a' csemegék után kapkodó gyermekkor-

nak ideje már eltölt, 's éppen azért ideje már, hogy nálunk is a' csinosabb társalkodásnak is kedves tárgya legyen mind az, a' mi a' hazát oly közletről érdekli; hogy a' komoly 's minden káprázolatoktól megtisztított igazságok lehetnek csupán, nem ugyan a' tündér váraknak hanem a' köz boldogságot örökösítő polgári alkotmányoknak biztos alapjai.

E' jelen értekezésnek nem célja, az irott és szokásos törvény közti viszonyok philosophiájába méjjen behatolni, a' mi igen messze és Társalkodónk szűken mért határain túl vinne, 's nem annyira a' Jelen mint a' Jövendő érdekei közé tartoznék; hanem célja: a' szokásos törvény Verböczynk szerénti képzetének előterjesztése, 's különösbben annak törvényt rontó erejének bírálása; nem az úgy nevezett közvélekedést, hanem a' törvényt érteni kívánó első és legfőbb kötelességével megegyezőleg, honnyi törvényeink szavát és lelkét hiven követve.

Nem is célja e' jelen értekezésnek az, hogy ezen érdekes 's egyszersmind *noli me tangere* kényességü tárgyban, egy a' divatózóttól merőben különböző vélekedés, kivált a' törvényes igazságok esméretében, mások szava után könnyen hívőleg halgatni szokott közvélemény nyakára tolassék; hanem célja a' dologhoz értők figyelmének törvényi rendszerünk ezen sok és kényes nehézségekkel körül-bonyolított gyengéjére leendő fordítása, az azt tárgyazandó önneszmeletü vi'sgálódások felébresztése, 's így annak kieszközlése,

hogy azok a' kik hivatalos foglalatosságiknál fogva törvény könyveink forgatásával szorosabb egybeköttetésben vannak, már valahára az Itélőszékek szűk mezei 's csak is a' megfizetett szolgálati készség korlátai között munkálodó dictaturáji falain kívül, a' haza ügyében is fellépjenek, úgy mint Themisnek érdemes papjai, törvényink szövevényei közt a' világosságot mindenkivel közleni kész igazság' fáklyáját tartva kezökben, 's megszügyenítve azokat, a' kik törvényeink' homáliját, mely az itt ott mutatkozó éjjeli lámpa világánál néha még komolyabb tekintetet vált, ezen Rend monopoliumának tekintvén, benne a' hieroglyphonok érthetlenségébe burkozva kényelgő égyptomi papságot láttatnak keresni.

A' sötétség homálijában hasznót nem leelő, a' világosságtól nem irtodzó, 's inkább az igazság keresését mint a' szenvedélyes penna harc dühét alapittandó vi'sgáladásokra, vitatásokra, törvényi rendszerünknek nagy, és még igen is nagy szüksége van, ha valaha idő szerénti tökélyre kíván jutni; kivált ha meggondoljuk azt, hogy az arrúl lobbant elragadtatással beszélők nagyobb része előtt valóban esméretlen azon eldarabolt képzeleteket, melyek a' lelki adhaesio segedelmével a' praelectiokon, cancellariákon sokszor a' magát zálogba vetett tanítás után gyűjtögetetnek, rendszeres törvény esméretnek nevezni nem lehet.

Két kérdés lesznek e' jelen értekezésben megfejtendők u. m.

1). *Mi a' szokásos törvény Verböczy szerént? és*

2). *Lehet é, vagyon é már ma nálunk ezen értelemben vett szokásos törvény?*

Mely kérdések' megfejtése előtt arra kívánja figyelmeztetni az értekező a' figyelmes olvasót, hogy a' törvények értésében egyedül célra vezető út az, a' mely írott törvényink rendszeres felfogásából indulva-ki, az egyes törvényeket az egész rendszerhez való állásban és úgy veszi, hogy az azok közt különben tetsző ellenkezés elenyésszék; mert az ugyan azon időbeli törvények közötti ellenkezésnek még csak gyanuja is kisebbitőleg sérti a' törvényt-hozó tekintetét, 's éppen azért az, csupán a' törvények' tekintete sértetlensége feltétele alatt létezhető polgári társaság' kebelében egy a' legtilalmasabb vétkek között.

A). *Mi a' szokásos törvény Verböczy szerént? — A' szokásos törvénynek két definitioji fordulnak-elő a' H. K. Prol. 10-dik Titulussában u. m. az initialis §-ban „Consvetudo est Jus quoddam moribus insitutum quod pro lege suscipitur cum deficit lex;“ és az 1-ső §-ban „Est jus quoddam moribus illius introductum, qui auctoritate publica legem condere potest.“ Világos ezen két definitiok summázatjából az, hogy Verböczynk szerént is a' szokásos törvénynek ezen két fővonásai voltak, 1) hogy annak ak-*

kor lehetne helye. *cum deficit lex*, és 2) hogy csak az hozhatná bé, *qui auctoritate publica legem condere potest*, vagy is a' Legislatornak, a' kia' H. K. II. R. 37. az 1791: 7 art. szerént az országgyűlése és a' fejedelem.

Azon tulajdonságok, melyekkel az ezen értelemben vett szokásos törvénynek bírni kell, az érdeklött Prologialis Titulusszerént a' következők:

1) *ut sit rationalis*, vagy is a' mint a' 3-dik §-ban iratik, hogy feleljen-meg a' törvény céljának, mely a' köz jó. Ezen tekintetben Verböczy meghatározott szabályokat alapítani nem tudván, közönségesen véve *rationalis*-nek nevezi azon szokásos törvényt „*quod non est contra jus naturale gentium positivum.*“

2) *ut sit praescripta*, az az, hogy gyakoroltatott légyen bizonyos tett a' meghatározva lévő idő folyamata alatt (mely 10 vagy 40 esztendő, a' szerént a' mint a' tett a' polgári vagy egyházi törvény mezejébe tartozik) a' nélkül, hogy a' gyakorlatba jött szokás ellen a' törvényt tévő ellenmondását vagy meg nem egyezését kinyilatkoztatta volna. Azonban kétségen kívül Verböczy szerént a' 10 vagy 40 esztendei idő múlás által is csak akkor törvényesíthető a' szokás, mikor a' törvény tévő azon idő eltelése előtt, volt abban az állapotban, hogy ellent mondhatson, az ellentmondás lehetetlensége felfüggesztvén a' H. K. I. R. 79; T. szerént az idő múlás folyamataját.

3) *frequentia actuum*: minden szokás egy bizonyos *actust* szükségesképpen felté-
szen, mint a' mely által veszi kezdetét és a'
melynek hasonló esetekben huzomason tör-
tént megújítása által válik lassanként az-
zá a' mi. Ugyan azon *actusnak* többszörös
megújítását úgy kívánja-meg Verböczy,
hogy mindannyiszor lehessen módja a' tör-
vénytévőnek meg nem egyezését kinyilatkoz-
tatni; a' szokásos törvény' minden ereje a'
törvénytévőnek ellent nem mondás útján,
halgatólag kimutatott megegyezésén (*tacitus
consensus*) alapulván, a' felhozott Prol. Tit.
7-dik §. szerint: valyon ha az idő múlás
bétölte előtt egyszer sem lehetne módja a'
törvénytévőnek ha akarna is meg nem egye-
zését kinyilatkoztatni (p. o. a' *Diacta* nem
léte miatt) lehetne é mondani azt: hogy az
azon idő alatt gyakorlott szokás megtörvé-
nyesített volt a' legislator *tacitus consen-
sussa* által Verböczy szerint is? valyon ta-
cendo *consentiáltnak* mondathatik é az, a'
kinek bár mint akarjon is ellent mondani, tel-
jességgel nem áll hatalmában?

Az ezen tulajdonságokkal bíró szokásos
törvénynek Verböczy a' 10-dik Prol. Titu-
lusban hármias erőt tulajdonít u. m.

1) *virtutem interpretativam*, a' mennyi-
ben a' törvényes szokást a' homályos törvény
legjobb magyarázójának nevezi.

2) *virtutem derogatoriám*, melynél fog-
va a' megtörvényesített szokás az írott tör-
vényt eltörli, megsemmisíti, még pedig a'

Prol. 12-dik Titulusban lévő ezen két szabályok szerint a) ha a' szokásos törvényre következik az azzal ellenkező írott törvény, ez a' divatozó szokást megsemmisíti. b) ha az írott törvényre következik az azzal ellenkező szokásos törvény, ez az írott törvényt megsemmisíti; még pedig ha az írott törvény közönséges volt 's az arra következett szokásos törvény is közönséges, úgy ez eltörli az írott törvényt az egész országban közönségesen, különben csak azon kerületben töröltetvén-el az írott törvény kötelező ereje, a' melyben divatkozik az azzal ellenkező nem közönséges hanem csak különös szokás.

3) *virtutem imitativam*, a' mennyiben azon esetekre nézve, melyek írott törvény által elhatározva nem volnának, a' hasonló esetekről szóló írott törvények szerénti kötelező erővel bíró szabályokat állapít-meg.

Az ezek szerint meghatározott szokásos törvényt megkülönbözteti az írott törvénytől Verböczy, a' mennyiben a' Prol. 11 Titulusban azt mondja, hogy amaz *tacitum*, ez *expressum*, amaz *scriptum*, ez *non scriptum*, amaz *successivum* ez *momentaneum*. Mely tulajdonságokból a' szokásos törvénynek még a' következő summázott megfogása is formáltathatik: hogy az, egy a' törvényt tévőnek csak halgatólag kinyilatkoztatott akaratján nyugvó, az írott törvény határozottságával (bár ha írásba foglaltatnék is valaki által) nem birható oly törvény, mely a' kezdet-

ben kötelező erővel még nem bírható egyes actusokból az idő folytában kapja kötelező erejét.

Meglévén már a' szokásos törvény Ver-
bőczy szerénti képzete határozva, méltán
kérdhetjük :

B) *Lehet é, vagyon é már ma nálunk
ezen értelemben vett szokásos törvény?*

Minekeltötte ezen kérdés megfejtéséhez
kezdene az értekező, előre kéri, hogy a' fi-
gyelmes olvasó különbséget tegyen a' között
a' mi *de facto* divatoz, és a' között a' mi
de jure lehet és van. Ezen különböztetés le-
hetséges, mert bár-ha a' polgári társaság a'
szabadkény szerénti cselekvés megszüntetésé-
nek intézete is, mihelyt a' törvényekhez va-
lo ragaszkodás erkölcsi köz erejénél egy ha-
talmasabb ellen-erő fejlődött-ki, hogy a' tör-
vények sérthetetlenségén nyugvó polgári tár-
saság kebelében is történhetnek törvénykivü-
li sőt az elleni tselekedetek, ha nem tudnók
is, legalább képzelhetnők. Így p. o. megtör-
ténhetik az, hogy a' nemes ember a' törvény-
ben meghatározott eseteken kívül törvény-
be idézés előtt is elfogattassék, nem csak
hanem még büntetést is szenvedjen addig
míg bünösnek ítéltetnék, tehát törvényes ér-
telemben bünös lenne mind a' mellett is,
hogy a' H. K. I. R. 9. T. 1. §. sarkalatos's
éppen azért sérthetetlen törvénynek marad.
Ezen értekezés kedves hazánk törvényeiből
és nem stáistikájából lévén meritve, az ér-

deklett különbség' szem előtt tartásának megkivánására, méltán jussa lehet az értekezőnek.

A' feltett kérdésre az értekező, bár mint meg lepje is az olvasót, merőben *tagadólag* felel, azt állítván, hogy a' szokásos törvénynek a' felhozott prologialis Titulusokban tanáltató képzele, csak előljáró beszédi előterjesztése azon a' Verböczy előtt és alatt divatkozott törvényi állásnak, melynek határozatlan, bizonytalan volta tette éppen a' Verböczy H. könyvének készítését szükségessé, el kerülhetlenné; a' melynek tehát a' H. K. el készülése, országos el fogadtatása után *de jure* meg kellett szünni, és a' mely *de jure* meg is szünt, úgy hogy már ma *de jure* a' Verböczy szerénti szokásos törvény, mint a' római törvényből gyűjtögetett némely képzetek és a' honyi törvényesség akkori állásának öszsze zavarásából született, *non ens juridicum*, (melynek a' Prol. 10-ik T. 4 §ában a' *nubere* és *non nubere* szegelet kövére lett építetése már maga magában is a' nevettségig bőszzantó.), csupán a' honyi törvényrégiségei (*antiquitasai*) közé tartozik.

A' figyelmes olvasó érezvén magában az el rejtetnek 'tetsző igazság' nyomozói iránt viseltető kiméllés köteleességét, fel fogja lehetőleg függeszteni ezen merésznek látszó állítás aránti ne talán kárhozható ítéletét addig, míg a' *praeconcepta opinio*, *prudendum auctoritas*, 's az ennségnek hízeltgő *arbitrium* ingerei meg-tagadása mellett, részre hajlás nélkül való híralatra méltatandja az ezen á-

littást támogató okokat, melyek a' következendők:

1. *A' Verböczi szerénti szokásos törvény ellenkezik, a' Hármas Könyv készítése országosan meg álitott czéljával.*

Minémü állapotban volt légyen a' magyar szt. Korona alatt az igazság ki szolgáltatásának módja, a' Hármas Könyv készülése előtt, és hogy miképpen kívánt légyen azon a' Király az ország Rendei által is ösztönöztetve orvosolni, az addig divatozott szokásos törvénynek a' Hármas Könyvben *írott törvény*é leendő változtatása által, megtetszik a' Hármas Könyvet megerősítő királyi helybenhagyásból, melyben különösöbben a' következendők fordulnak elő:

„Itaque — — non semel varias constitutiones „ statuta — — edidimus — — licet et antea non „ defuerint quaedam jura Regni, quae quia nulla „ scriptura continebantur consvetudines potius „ appellari poterant. Verum quia et ex hujusmodi constitutionum a Nobis editarum, et illor. „ Regni Jurium diversa intérpretatione magna „ plerumque oriebantur incommoda, aliis alio „ prout cuique libitum erat, sensum et interpretationem „ earum trahentibus, ex quibusdam in judicando“ *vel* *judicio postulando Regni consuetudinem*, „ aliis constitutionum formulam sequentibus atque allegantibus ita; ut non inter eos „ solum quorum causa ageretur, sed inter ipsos „ etiam Judices ac Jurium Regni consultissimos „ et peritissimos magna inter-

dum super hujusmodi, legum, consuetudinum et constitutionum, interpretatione contentio oriretur sat. aláhb esmét:

„Neque vero Judicum et Magistrorum Protonotariorum jura Regni allegantium auctoritas“ apud ipsos valebat. *Cum enim jura, ipsa nulla scripturae firmitate fulcirentur* quid quid „legum vel consuetudinum in medium proferebatur, id illi vel in contrariam sententiam trahentes vel aliter ab aliis Judicibus et aliis Judiciis tractum, atque intellectum asserentes, omnes judicandi rationes turpissime confundebant; ita frequenter contingebat ut in qua causa quispiam antea victoria potitus fuisset, in eadem vel simili alter succumberet et superaretur: cum autem his et ejus generis erroribus plena ac referta essent omnia, et ex hujusmodi constitutionum et R. consuetudinum tam varia ac multiplici interpretatione tam lata calumniatoribus via pateret, animique tam judicantium quam eorum de quorum causis agerent in tantis tenebris versarentur“ kinyilatkoztaja II Ulászló Király, hogy az ország Rendei által is ösztönöztetve, Itélő Mester Verböczy Istvánra bizta légyen az ország írott és szokásos azon törvényeinek egybeszedését egy könyvben szoritását, melyek szerént az akkori időben is éltenek, ezen szókbán fejezván ki ezen munka célját's rendeltetését:

„Ut jam Gens etiam nostra hungarica (sicut aliae omnes fere Nationes et provinciae bene et sapienter institutae) in judiciis

decernendis et justitiae administratione non sola consuetudineque plerumque mutari et labilis esse solet, sed Jure scripto et fidelissimis litterarum monumentis illustrato niteretur“

Czélja tehát a' Verböczy H. Könyvének a' vala, hogy a' jussok azon bizonytalansága megszűnjen, melyet a' szokásos vagy nem írott törvénynek, az írott törvény kötelező erejét gyengítőleg, megsemmisítőleg el hatalmasodott volta okozott, azt akarván az ország Rendei 's a' kiraly: hogy a' nem írott 's éppen azért meghatározott értelemmel (mely azomban minden törvénynek első criteriuma) nem bírható szokásos törvény írott törvénné változtatódván, csupán ezen mint meghatározott értelmű sinormértéken alapittassék az igazság kiszolgáltatása. Ugyde már ezen kézzel fogható és a' törvényt tévő jozan okosság kívánatainak is megfelelő czéllal, miképpen férjen egyben egy Verböczy szerénti szokásos törvény' kötelező erejének formálása 's az által az írott törvényt gyengítő eltörlő szokásos nem írott határozatlan törvénynek örökösítése, különben meg nem fogható, hanem ha feltesszük azt, hogy a' csak nem kigázolhatatlan zavart orvosolni kívánó törvényt-tévő az orvossággal a' halált okozó mérget egyben elegyíteni, a' mit egyik kezével épített azt a' másikkal lerontani akarni is, nem is, egy szóval maga magával kiáltó ellent-mondásban jönni kívánt volna. Melyet minthogy fel tenni nem lehet

nem szabad, állani kell az értekező azon állításának, hogy a' Verböczy consvetudója csak historiciai megesmértetése azon törvényt ölö principiumnak, melynek éppen az ő tulajdon, országoşon is elfogadott munkája által kell vala végképpen megszüntetödni; annyival is bátorságosabban pedig mivel a' római törvény' logicán nyugvó lelkével meg nem barátkozhatott Verböczynknek gondolás és irás módjához tartozott; a' praecisio híjánya, a' juridicumnak a' historicummal, a' megavult törvény képzetnek a' divatozóval való feltserélgetése, öszve vegyítése.

2) *Maga Verböczy sem számlálja a' szokásos törvényt a' Magyar törvény kútfejei közzé egy általjában.*

A' H. K. II. R. G. T. II. §-ában nagyon ugyan emlékezet az ország *Itelő Biráji* (ordinarii R. Judices) ítéletökröl, mint a' szokásos törvény egyik kútfejéről; melynek már ma, szokott hirtelenségü készséggel helyébe tette a' közvélekedés az *Itelő székek* ítéleteit, mint a' hazánkban jelenleg de facto uralkodó szokásnak bövség szarvát (cornu copiae). — Ugy de az érdeklött titulus szoll csak azon kútökröl, melyekből a' *nem írottból* a' H. könyv által *írott törvényne* változtatandó consvetudó szármozott; nem pedig azokröl, melyekből kellenék a' Verböczy munkája kelése után is honnyi törvényünknek származni, az az nem a' honnyi törvény kút fejeiröl egyáltaljában. Megtetszik ezen állítás valosága az érdeklött Titu-

lus rubrumában lévő ezen kifejezésnek „unde traxerit originem consuetudo nostra“ el tölt időkre mutat, értelméből 's más ezen Titulusban előforduló, ehez hasonló értelmű több kifejezésekből; megtetszik különösen abból is, hogy azon Titulusban kútfők közzé számlálattnak olyanok is, melyeket törvényi kútfőknek már most Verböczy szerént sem tarthatunk a' milyenek a' *Privilegiumok* és *bírák ítéletei*. Mert a' *bírák ítéleteit* a' következő pontra halasztván, hogy a' *Privilegiumok*, melyekből a' 10-dik §. szerént „certa pars consuetudinis nostrae progressum habuit és nem habebit, a' Verböczy értelmében vett és *írott törvényt rontó* consuetudot nem alapíthatnak; világos a' H. K. II. R. 11. Titulussából, melyben az olyan *Privilegiumról*, *quod juri comuni ac constitutioni generali praejudicare dignoscitur* a' mondatik: hogy *hujusmodi Privilegium non valet*. De nem alapíthatnak a' *Privilegiumok* már köz kötelezésü erővel bírható rendszabást vagy törvényt is, mert a' *Privilegium* adás a' Fejedelem kirekesztőleg gyakorolható jusa a' H. K. II. R. 9 T. szerént, a' törvény pedig a' nép és Fejedelem közös factuma a' H. K. II. R. 3 T. szerént. Új-jolag is bátran állítja tehát az értekező, hogy a' kérdésben forgó kútfők csak a' Verböczy H. könyvébe befoglalt és az által írott törvénnyé vált consuetudónak voltak csak kútfői, 's mint olyanok már ma csak is a' *Juris historiába* és nem *Juris prudentiába* tartoznak. Különben az alá a' *logicátlanság méltó vádja* alá

kerülne Verböczynk százados reputatioja, hogy a' fel hozott H. K. II. R. 6. T. 4. §-ába subordinálja azt, a' mit a' Prologialis 12 Titulusban coordinál, az írott törvényt is a' consuetudo kútfejei közzé számlálván.

3). *A' Verböczy értelmében vett szokásos törvény már most létellel azért sem bírhat, mivel nem születhetik.*

A' szokásos törvény kezdetére Verböczy szerint (Prol. 10 T. 7. §.) bizonyos *actus*, 's annak törvénnyé válhatására az illetén *actusoknak* többszöri megújulása szükségesképpen megkívántatik. Már az a' kérdés: hogy egy különösen az írott törvényt rontó consuetudonak lételt adó *actus* lehetséges é *de Jure*? Hogy ha egy illetén *actus* lehetetlen volta törvényesen békibizonyítottodhatik, nyert pere van az értekezőnek; mert *a non posse ad non esse in jure* ugyan csak *valet consequentia*.

Lássuk rendre mind azon gondolható *actusokat*, melyek a' consuetudót egyáltalában és különösen az írott törvényt elrontó consuetudót alapithatnak. Egy ilyen *actus* nem tevődhetik külön a' fejedelem által, mert azon kívül, hogy az írott törvény magát a' Fejedelmet is kötelezi (H. K. II. R. 5. T.), a' Fejedelem az írott törvény kötelező erejének örállója lévén, annak írott törvénnyel ellenkező *actussa de jure* lehetetlen is; a' nép által sem külön, mert a' nép is az írott törvény megtartására köteleztetik; 's különben is a' népnek mint olyannak az írott tör-

vényt alkotó Legislatio körén kívül semmi, annyival inkább törvénnyel ellenkező *actusai de jure* nem is képzelhetők. *De a' nép és fejedelem által együtt véve sem*; mert azoknak mint törvényt tévő testnek *actussa*, mely meg lévő írott törvénnyel ellenkező is lehet, már törvénytévői akarat meghatározott (*expressa*) nyilatkoztatása, 's éppen azért azonnal *lex*, vagy is írott törvény, nem pedig *consuetudo*, melynek alapja nem *expressus* hanem csak *tacitus consensus* a' Prolog 10 T. 7. §. 11. T. init. §. szerént. — Egy ilyen *actus* továbbá egy privat polgár által sem tevődhetik; annak törvénnyel ellenkezőleg cselekedni a' H. K. II R. 5 T. szerint nem lehet, — ötet kötelezi az írott törvény, mihelyt ki van hirdetve, ezen kötelezés pedig ha valamit kell hogy jelentsen, kirekeszt minden törvénnyel ellenkező tselekedetet. Az a' mit Verböczy a Prol. 10 T. 7 §ában mond ezen szókban „*imo a-;liquando ex uno actu si habuerit causam* „*successivam et continuationem per tem-;pus infra quod Consuetudo inducitur, ut si quis supra viam publicam pontem habuerit vel quod tale potest induci consuetudo* — bár ha Consuetudot alapító *privat actusra* mutat is, ellenkezőt azon okból nem bizonyít, mivel itt Verböczy olyan valamit mond, a' mit ha a' H. Könyv kelése előtt divatban volt Consuetudo szerint érthetett is valaki, de már ma, még pedig éppen a' Hármas

könyv szerint nem érthetünk, meg nem foghatunk. Abból ugyan is, hogy valaki az ország útra hidat csináltat, vagy a' következik hogy a' hid az ország útján lessz, a' mi mint törvényes következés nélkül való csupa factum, másokat kötelező erővel birható consuetudónak léteit nem adhat; vagy legfennebb az netalán, hogy a' hid-vám szedésére just nyer, de mikor? valyon akkor é, midőn a' consuetudóra megkivántató 10 esztendei idő-múlás eltölt? az értekező ezt nem hiszi, sőt az ellenkézőt bátran meri állítani, a' mennyiben a' hid-vám nyérése a' H. K. II. R. 9. T. szerént fejedelmi privilegium által eshetik meg, és az Aprobata Const. III. R. 59. T. 2. Cart. szerént csupán csak is privilegium által, úgy hogy ebben az esetben a' H. K. I. R. 25. Titulussában a' Jus Regium ellen határozott 100 esztendei idő-múlás sem elegendő, hanem talán a' Prologialis 10-dik T. 6. §; szerént *tantum tempus, cujus initii memoria in contrarium non existeret*, minthogy ez is azok közzé tartozik, *quae sunt reservata Principi in signum supremae potestatis*. Érthetetlen, és törvényes értelemben már ma megfoghatatlan lévén ennél fogva a' Verböczy által felhozott példa, hogy egyes polgár törvényt ronto actussa törvényessé lehető szokást kezdhessen, nem állitodhatik, kivált ha meggondoljuk azt, hogy a' polgári társaság élet principiuma éppen az, hogy privat akarat, törvényes ere-

jüvé ne válhasson másokra, annyival kevesebbé az egészre nézve. —

Minden törvény akár *írott* akár *nem írott* legyen is az, bizonyos kötelező tekintettel bíró sinormértéket foglalván magában, a kérdésben forgó *actusnak* bizonyos illetén nemű sinormértéket magában foglalhatónak kellenék lenni, 's éppen azért az csupán köztekintetű ítélet formájában jelenhetnék-meg, 's mint olyan (a' romai törvény analogiája szerint is) tévődhetnék csak olyan privat vagy *moralis* személy által, melynek az egyes polgárokra nézve meghatározó befolyással bíró hatalom köre (*jurisdictio*) van, és már ilyen személyek lehetnének törvényeink szerint rész szerint a' *jurisdictio*val bíró közönségek, rész szerint az ítéelő bírák vagy székek. A' mi

a) az *érdeklett közönségeket* illeti; ezekről a' H. K. III. R. 2. Titulussában úgy látjuk, hogy „*Consuetudines utcumque inductas loco legum observare videntur*. Verböczynek ezen historiai megjegyzése arra mutat, hogy az ő hármaskönyve kelése előtt, voltak az illetén közönségeknek olyatén *actussai*, melyekből oly sinormérték gyanánt használt szokások származtanak, melyekkel azok *loco legum* (és nem *tamquam legibus*) éltenek. Azokban hogy ezeknek a' hármaskönyv kelése és országos elfogadtatása után, mint ezen törvénykönyv készítése céljával ellenkezőknek, meg kellett legyen szünni, 's bennök el kellett legyen enyészni a' jussok bizonytalanságát elkerülhetetlenné

tévő szokásos vagy nem írott törvény egyik kútfejének, megtetszik a' felhozott Titulus 2-dik §-ából, melyben ezen közönségekre nézve e' határoztatik: „*contra tamen generalia statuta et decreta Regni — — nil quidquam constituere possunt*,” a' mi ismétlődik alább az 5-dik §-ban is. Ha tehát írott törvény elleni határozatokat az érdeklött közönségek nem tehetnek, ugyan miként tevődhetik általok azon actus, melyen alapulhasson egy olyan akár közönséges, akár a' Prol. 12. T. 2. §-ában érintett localis consuetudo, mely Verböczy szerént írott törvényt rontó 's mégis törvényes kötelezésü erővel bírhatna, annak okvetetlen írott törvénnyel ellenkező actusnak kellettén lenni; hanem ha feltesszük azt, hogy legislatiónk az egymással ellenkező rendszabásoknak egyaránt kötelező erőt kíván tulajdonítani, a' mit feltenni nem lehet, nem szabad. De

b). *Az Itélő bírák vagy Székek* ítéletei utján sem származhatik azon actus, mely törvényes lételt adhatna egy Verböczy szerénti consuetudónak, mivel azon kívül hogy fennebb megmutattattott az, hogy a' H. K. II. R. 6 Titulussa csak a' Verböczy munkája által írott törvénnyé vált consuetudonak kútfejeit számlálja elő, és hogy ennél fogva csak is az olyatén kútfok közé tartozik az Ord. R. Judexek ítélete is, midőn

aa) a' Prol. 6. T. 13 §-ába e' vagyon: „*cum leges institutae fuerint, non erit postea judi-*

candum de ipsis, sed erit judicandum secundum ipsas, midön

bb) a' Prol. 15. T. 1 §. szerént „*Judex bonus nihil ex arbitrio suo facit, sed secundum leges et jura pronunciat*, midön

cc) a' H. K. II. R. 2. T. 10-dik § szerént „*dum novae leges fuerint introductae, tunc secundum illas oportebit judicare*, midön

dd) még a' törvény magyarázhatása jussát is Verböczy Prol. 6. T. 12. §. ezen szavaiban „*si tamen quid ambiguum vel obscurum fuerit, ejus est interpretari qui condidit*, a' bírotól kereken megtagadta, azt csupán a' Legislatornak tulajdonitván. Midön mind ezek kétségbe hozhatatlanul így vannak, nem lehet mérésznék, nem lehet alaptalannak állítani az értekező azon állítást, hogy az Itélő Bíró (akár *physica* akár *moralis persona* legyen is az) *de jure*, a', mit jól meg kell jegyezni, írott törvénnyel ellenkező ítéletet nem tehet, ha nem, nem is származhatik az Itélő Bíró által is azon *actus*, mely akármely írott törvényt elrontani képes *consvetudonak* lételt adhasson; hanem ha feltesszük itt is azt, hogy Verböczynek 's utána *Legislationk* egy-felől az írott törvényt szorossan megtartandónak határozta volna, 's egyszersmind más-felől az Itélő Bírónak hatalmat adott volna arra, hogy ítélettételeiben, ha nekie tetszeni fog, *privat* béléátását, önnkényét követhesse a' törvény tiszta határozása ellenére is; hanem ha feltesszük azt hogy Verböczy 's utána *Legislationk* olyan

Itélő Birákra kívánta volna bízni az igazság, kiszolgáltatását *qui non adstinguntur legibus* és a' milyennek a' római Pápa és Császáron kívül (Prol. 16. T. 3. §.) még az akkor uralkodott Magyar királyt sem esmerete (H. K. II R. 5. T.).

Ezek szerint a' magából Verböczyből felhozott törvényekből világos lévén az, hogy ha a' Verböczy szerénti szokásos törvény mi- ben létéről fennebb elő-adott állítása az értekezőnek el nem fogadtatik, Verböczy, 's az ő törvény könyve elfogadásánál, gyakorlatban tartásánál fogva Legislationk maga magával szemmel látható 's éppen azért pá- lástolhatatlan ellent mondasba jön: önként támad az a' kérdés, hogy a' dolog ilyen állásában akár az egész hazának, akár an- nak törvényei szerint élni kívánó polgárok- nak mit tanácsosabb tenni? Az értekező ezen kérdésre a' feletet az olvasó közönség egyenes ítéletétől várja, — addig is pedig ő- szintén kinyilatkoztattja, hogy minden lel- kes hazafinak első és szent kötelessége, inkább lemondani azon előítéletekről, melyeket az újabb időkig honyi törvényeink iránt lágy melegséggel viseltetett állásunkhoz mért tör- vénytánítás és tanulás módja szült, mint sem meg és elismérni azt, hogy Legislationk az egymással öszve nem férhető, egymásnak el- lent mondó törvényeknek egyaránt kötele- ző erőt tulajdonított, 's azoknak megtartása kívánása által a' haza' fiaitól lehetetlenséget kívánt volna. Annyival inkább pedig, mivel

4.); *Újabb törvényeink lelke és szava szerént is, a' Verböczy szerénti szokásos törvényt antiquálnak méltán állithatjuk.* Ugyan is a' mint fennebb érdekeltetett, Verböczy a' Prol. 11-dik Titulusban az addig fenn állott szokásos törvénynek *törvényt magyarázó és törvényt rontó erőt* tulajdonit. Az 1791: 7 articulus ellenben mint újabb törvény, a' törvények eltörlésének és hiteles magyarázatjának jussát tulajdonítja az ország Rendeinek és a' Fejedelemnek még, pedig *statibus et ordinibus ad comitia legitime confluentibus*. Ezen újabb törvény szerént tehát az írott törvény eltörlése, annak hiteles magyarázása már ma csupán *comitiale factum*; 's mint olyan alapul a' Legislator akaratjának *expresse* és nem *tacite* tett kinyilatkoztatásán, vagy is, csupán írott törvény által eshetik meg. Következésképpen ha megengednők is azt, hogy a' Verböczy szerénti *consuetudo* a' hármas könyv után is létellel bírhatott volna, és hogy ennél fogva az írott törvény hiteles magyarázása eltörlése két módon u. m. írott és nem írott törvény útján eshetett volna meg régibb törvényeink szerént, meg kell mindazonáltal esmérnünk azt, hogy e' részben az 1791: 7 art. mint újabb törvény által változás történt, a' mennyiben annak tiszta szavai szerént már ma a' törvény eltörlése hiteles magyarázatja diaetán, 's éppen azért csak is írott törvény által eshetik meg, az ugyan azon tárgyú régibb és újabb törvény magyarázattjáról szóló H. K. II. R. 2. T.

10 §. azon szavainál fogva is „*dum novae leges fuerint introductae tunc secundum illas oportebit judicare.*”

Elmellőzi az értekező ezen honnyi törvényeinkből vett okokon kívül még megemlíteni azon a' törvényes állás pont valóságából könnyen merithető erősségeket is, melyek a' figyelmes olvasó lelkében különben is megelevenedtek mind annyiszor, valahányszor a' polgári társaság első problémájáról, a' *jussok bizonyosságáról és bátorságáról* gondolkozott; — 's megelepszik ezen ha nem is a' tárgy fontosságára, de talán az olvasó béketűrésére nézve már igen is sokra terjedt értekezés bérekesztése előtt kinyilatkoztatni azt, hogy ezen értekezést egy a' honnyi törvény esmérétében és tiszteletében hazafiui lélekkel gyönyörködő közönség elébe terjesztett *kérdésnek* tekinti, melyre a' feleletet mind önn megnyugtatódására, mind politikai állásunk a' jelen tárgy felvilágosításától függő biztosítása tekintetében, tisztelettel kéri, 's hazafiui bizodalommal el is várja

R.

K L I O.

(az 1833dik év' 2dik felében a' 22ik sz.)

Minthogy tetszék a' K l i o érdeemes és érdeméről kelletin is túl meggyőződett szerzőjének, a' N. Társalkodó 22-dik számjába

iktatott (jöllehet inkább Intelligenzblattba illő) jelentésével némely tiszta megfogásokat homályba burkolni; ennek oszlatására szolgáljanak következő jegyzéseim.:

1. A' szerző munkája becsét előfizetőji 's vevőji számával kívánja bizonyítani. Ebből, correctioban, ki kell venni előfizetőjit, mert ezek à priori a' könyv' jó v. rossz voltáról annak megjelenése előtt nem ítéelhetek. Továbbá (Muzáron' 1833. 97 lapja szerint) „hazánkban két olvasó osztályt kell megkülönböztetnünk. Egyike a' külföld' litteratúrájival ismeretes, másika a' miénket csak most készűl ismerni. Az, mint publicum tekintve, felyebb áll íróinknál mint írók, ez, alább áll, mintsem hogy első rendbéli íróink' publicuma lehessen.“ A' Pr. úr emennek suffragiumában keresi dicsőségét. „Kritika kell hát, mely szemet nyisson; mit, miért kell becsűlni.“ De hogy nyithasson publicumnak szemet? mikor a' mély bélélatásu és tenger tudományu Szerző úr is, vagy kész akarva, vagy tán hiúságtól 's önszeretettől hályogzott szemei gyengesége miatt Rec. kritikájának *főpontjait* vagy elmellőzi vagy félre magyarázza, és így a' helyett, hogy hibáji' és tetemes hibáji' megjobbitásával magát 's publicumát felyebbi polczra emelné, inkább mint egy nehéz fejű makacs gyermek, „csak azért is“ békötött szemekkel rohan belébukni a' — feledtség' minden közepszerűséget írgalmatlanúl elnyelő tengerébe.

2. Vagy képzelhetlen rossz logica, vagy

mala fides' a' Pr. úrtól, a' 'chronologiai datumok' mód nélkül sűrű felhozásának feddését arra csávarni; mintha Rec. a' 'históriát a' 'chronologia' elrendező segédjétől megfosztatva akarná tudni; ezen abszurditásnak csak meggondolását is a' Prof. úrnak köszönheti a' tudós világ. Higyje-el a' Sz. úr hogy a' hónap és év számok a' 'históriai előadás lépdelésének csak mankóji, de nem lábai, annál kevésbbé szárnyai.

3. A' Sz. úrnak, mint philologiae Professornak, azon derék és nevezetes auctoritással támogatott oktatásáért, hogy „*Alpes singularis*“ hálámat nem mútathatom ki elevenebben, mint ha én is hasonló győző nyomossággal megtanítom a' Pr. urat, hogy *Jazyges* is singularis, mert a' Sas' XIII kötetének 150. 151. 153. 154. lapjain mindennütt így olvastatik: „*Jazygesek*.“

4. A' stylisticát is alig széleszthető vastag ködben próbálá burkolni a' Pr. úr, azt akarván velünk nagy sulyu szavaival elhiteni, hogy csak Ő a' magyarok Istenének választottja, ki egyedül tudja gondolatjait értelmes és tiszta igazi magyar hangokkal és ejtésekkel kifejezni, 's ez által nekünk együgyűeknek, kik eddigelé Kölcséyt, Szécheny'sat. páratlan magyar íróknak, remek stylistáknak hívők, vastag tudatlanságunkat szemünkre vetvén, nagy megdöbbenést okoz. De várjunk, mert lesz tán kritikus, vagy grammaticus ki ezen tisztasággal kérkedő új Verseginek tisztátalan magyarságát, napfény-

re hozándja. Addig is reményljük, II. Gotschedünk vizével litteraturánkat el nem fogja ligíteni v. árasztani.

5. A' Pr. úr kórlátlan indulatosságának meg lehet bocsátni, hogy vélt megsértetéséért oly illetlen kifejezésekben, mint p. o. „firkálás, fészengés, rosz és alacsony lélek; oroszban (sic!) maró kutya'sat. expectorálja magát; melyekért (hiedelmem szerint) későbbre, ha a' megbosszantott önszeretet paroxysmusa elmúlik, maga előtt pirúlni fog. Erről, mint *igazi* személyességről, fogadásom szerint, teljesen is halgatnék, ha csak a' publicum némi részének tudtára nem akarnám adni sajnálásomat, hogy az, a' Szerző úr balitéletét megosztva, 's bírálásomat félre vagy nem is értve, emezt csak megbántással teljes; dologtól 's okóktól üres invectivának nézte; mit többek közt ezen esmeretes közmondásból magyarázok magamnak: quisquis amat ranam 'sat. A' mi a' személyességet illeti, a' ki megtánit, hogy lehessen az író *mint trót*, munkájától megkülönböztetni, engemet hártalanul elkötelezend.

Azon reménnyel, hogy a' Pr. úr az anticriticában elmellőzött, dolgot illető nyomosabb észrevételeit Rec. nek, ámbár szégyenli azokat „nem historicustól“ nyilván felvenni, titkon szívére vette, hasznára fordította, 's ezt Klioja várandó köteteiben bé is fogja bizonyítani, válik-meg a' Prof. úrtól, 's búcsúzik-el munkájának első kötetétől

X. Y. Z.

vagy is

noha, valamint a' turnier szabályai nem paráncsolák esmeretlenül maradni akaró lovagnak visirje felettelését, úgy semmiféle sem magyar, sem franczia, sem európai, sem cosmopolitai emberség nem tiltja, nevetlen recensiót írni, még is hogy a' Pr. úr alkalmatlan viszketegségének elég tétessék, világosan kiírva

Brassai Sámuel.

Charactert festő Anekdoták.

I-ső. 1828-ban szerencsése volt Erfurt birodalmi városnak, századunknak akkor Jenánál, Friedlandnál disz babérral koszorúzott hősit, a' Tilsiti békét dictáló Napoleon francziaországi Császárt, véle az orosz Czárt, prussia és németország királyait, nagy és kisebb fejedelmeit, majd minden európai udvarok ministereit, falai közt látni. A' már létesült rajnai szövetség feje (a' franczia Császár) képze a' gazdát, a' megjelent fők a' vendégeket; a' Congressusnak általános czélját, némely szerződést kivéve, homály fedi. A' félvilágnak ritkaságai, legválogatottabb izletei kedveskedtek a' fejedelmi vendégek inyeinek; Európának legelső 's leghiresebb mivészzei egy halomba gyűlve, hizelkedve 's vetekedve hódoltak Európa Dictatorának; múltatták a' vendégeket. Bizonyos napon, egy nagy császári ebéd alkalmával, mellyen minden Erfurthban lévő fővendégek jelen voltak, a' németor-

szági Primás herceg, több fő papi személyekkel az arany Bullát említvén, annak kezdetét 1409-ik évre tették; melyre Napoleon figyelmeztvén, azon észrevétet teszi, hogy véleménye szerint az arany Bulla nem abban, hanem az 1356 esztendőben IV-dik Károly alatt, veszi eredetét, oly datumokat hozván erősségül, melyek a' fő papok tévedését, és a' Császár' helyes állítását igazolák. Mídon pedig a' Primás a' Császárnak az egyházi történetekben való jártasságát csudálaná, sőt azt kinyilatkoztatni is bizakodnék, a' Császár emigy felelt: „Még Alhadnagy koromban, a' környülállás egy félrevaló városba, Velenczébe helyheztetett, hól 3 évig egy könyvtárusnál szállásolván, részszerint tanulási vágyból, részszerint unalomból, annak minden tudományok ágára kiterjedő könyvtárát által-meg által olvastam, a' gondviseléstől jó emlékező tehetséget nyervén, a' mit egyszer megolvasok, azt ritkán felejttem-el, ezen 3 évi henye életemnek sok tudományokban való jártasságot köszönhetek, jó emléktehetségemnek pedig azt: hogy sokszor ministereim, tiszteim számadásokból oly pontos datumokat hozok-fel, melyet ők vagy elfelejtettek, vagy elfelejtettnek lenni szeretnék.“ Mit mondhattak, vagy gondolhattak a' számos jelenlévő törvényes Uralkodók. kiket nem annyira politicalai cél, mint a' kis hadnagyocskából lett császárnak tömjénező vágy gyűjtött Erfurtba. —

II-dik. Ugyancsak az Erfurti fejedelmi

gyűlés alkalmával Sándor császár Napoleon-nál lévén, ettől egy katonai vi'sgálatra kilovagolni meghivatik, indulások közben az orosz császár észreveszi, hogy kardját szállásán felejtette légyen. Erre Napoleon tulajdon oldalán lévő egy drága kardot leoldván, azt, mint barátsági jelt, által nyújtja a' Császárnak, melyet is emez a' következő nyilatkozással fogadott-el: „Én ezt elfogadom, mint barátsága zálogát; bizonyos lehet, hogy azt soha Felséged ellen ki nem huzom; — négy esztendeig tartott a' fogadás.

III-dik. St. Jean d' Acré várának Syriában 1799-ki hosszas és véres ostroma egyik alkalma volt General Bounaparténak, alatta vitézkedői' merészségeket, valamint ön éltek' megvetésivel is, személyéhez való buzgó vonzalmokat érezni 's tapasztalni. Bizonyos nap, a' mint a' General egy öszvelővöldözött ágyu telep falán álna, leesik egy tüzes bomba alig 3, 4 lépésig eleibe; egy szabados azonnal a' bomba 's a' Generál közzé veti magát, úgy hogy egész testével fedezné ezt, azomban a' bomba másfelé pattant. — Eugen Beauharnais, ki közel állott, fején megsebesedik, Bessieres, Duroc porral terítettnek be, Bounaparte pedig feledve a' veszedelmet, és csupán a' szabados hátor-ságát csudálva felkiált: „Milyen katona ez!“ A' bátor szabadosból lett idővel a' derék Generál Daumsenil, ki Vagramnál egy láb szárát elvesztette, és a' ki 1814-ben Vicennes várát oly vitézül, és sokáig védvén, a' fel-

adásra szólító szövetségeseeknek így felelt: „Ha a' Vagramnál elvett lábomat vissza adjátok, én is feladom néktek a' várat.“ 1850ban újra ezen vár bízott volt kormánya alá a' benne lévő fogoly ministerekkel együtt.

B. M.

Mennyiben került Franciaországnak a' Restauratio.

Ha az 1789-ki francia revolutio, sok bel és külföldi békés polgárok' boldogsága letiprásán emelkedett, 's tartott enyészteig; ha némely, bár a' háladatos nép' meglegedésével dicsőült fejedelmi házak' romlásán, sőt vérontásán épült; ha azon töméntelen kincs, mely elegendő volt huszonöt éven ált, a' legkölcsegesebb hadak és hódítások folytatására, annyi porból csupa észtehetséggel emelkedteknek fejedelmi gazdagításokra, a' szomszéd honi polgárok' sebéből gyült; mind ezt a' 16 évekig tartó Restauratio Franciaországgal visszafizettette, hogy a' mi természeti törvény valosulyon: a' bűn büntetetlen nem marad! A' francia kamarákban az oppositio még most is mind bosszus részvétellel emlékszik vissza a' restaurált, de már elüzött Bourboni házra, sőt a' jelen kormánnyal való elégedetlenségét azzal nyilatkoztatja, hogy az a' Restorationnak csak folytatója; minekelölte ez iránt azon pártot kárhoztatnók, szükséges, a' restauratio iránt való idegenkedések okául tudni: miben került ez Franciaországnak?

A 'Messenger' (egy ministeri hírlap) öt milliárd és négyszázhatvanhat millió, hétszáz huszonöt ezer, hétszáz huszonkét frank-ra teszi és veti azon egészet, melyet a restaurált királyi ház, nem mondom elköltött, hanem ok nélkül elpazarlott, még pedig ily renddel: 22 linea hajók, 11 ezer ágyuk, egy néhány fegyvertárakkal ellátott erősségek, tömérdek hadi szerek, melyeket 1814-ben az Artoisi gróf ö királyi Magassága csupán egy toll vonítással a szövetségeseknek által adott, csak hogy familiájának a királyiszék-re jutást könnyítse, a nélkül, hogy ez iránt vagy a királyt vagy a kamarákat megkérdezte volna — mind ezek 500,000,000 frank-ra vettetnek — 18-dik Lajosnak, és familiájának bujdosási adósságok 50,000,000 fr. — 1814-re 9 holdnapra civilliste 19,510,000 fr. — 1815-re 30,700,000 fr. — 1816-ra a királyi Herczegeknek hagyott részek együtt 23,000,000 fr. — 1817-re hasonlólag az áltengedés levonatalával 29,000,000 fr. — 1818-ra 31,800,000 fr. — következő esztendőben 1824-ig évenként 34 millióval 204,000,000 fr. — ettől fogva 1829-ig 32 millióval évenként 160,000,000 fr. — 1830-ra 7 holdnapra 18,670,000 fr. — A címek osztásából gyűlt taxák 1814-től 1828-ig a mikor is a kamarák ezt a Civillisteről elvették, 4,200,000 fr. — Potlék a 100 napok alatt Gentben vert hamis Luisdorokért, melyek egy 1815-diki augustusi Ordonance következésiben értékínfelyül vétetni rendeltettek, 250,000 fr. — A'

nemzeti jószágok vissza potlása a' kivándorlottaknak 800,000,000 fr. — Gyám pénz ugyan ezek számára 1816-ra - 17-re 1,8000,000 fr. — pazérlás a' rendkívül valo dominiumokra: 263,333,554 fr. — az 1815-ki költsön 100,000,000 fr. — beiktatásért fizetett hadi adó a' szövetségeseeknek 700,000,000 fr. — a' külföldi katonák benn tartása 150 millió költséggel évenként 450,000,000 fr. — a' korona jószágok jövedelme 16 évek alatt, melyről senki számot nem vett 635,980,000 fr. — A' spanyol constitutionálisokat elnyomó háború költsége 400,000,000 fr. — kárpotlás a' revolutiokor kivándorlottaknak 1,000,000,000 fr. — a' testörök, és Schweitzer Gárdák tartása, oknélkül valo költség az országra, mely 1850-ra is eléggé megvalosult 48,670,000 fr. — a' Berry hercegné lakadalma 1,500,000 fr. — az újj Opera terem épitetése, feliben a' státus, feliben Páris várossának költsége a' Berry herceg megöletése következéséül 6,000,000 fr. 18-dik Lajos temetése 6,000,000 fr. — A' Nápolyi király útazása, melyet Franciaország fizetett-meg 554,128 fr. — 1830-ra a' Schweitzereknek a' juliusi végnapokban buzdításul osztott pénz a' kincstárból 421,000 fr. ebből csak 49,949 fr. jött vissza a' tárba. A' Cherbourgig valo útazás, és aranyban Xik Károlynak által adott költség, melyről Bourlett, St. Aubin urak nyugtatványt vettek 600 ezer fr. e' felett tartás, postapénz és a' kísérő sereg költsége az úton 687,209 fr. — mind öszevészen 5,466,725,722 frankot — B. — M.